

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:01.07.2021 ✓Accepted/Kabul:20.09.2021

DOI:10.30794/pausbed.961024

Araştırma Makalesi/ Research Article

Dağdeviren, M. (2022). "Müziksel Öğelerin Kültürel Kimlik Oluşturmadaki Rolünün Etnomüzikolojik Yansımaları", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 48, Denizli, ss. 229-240.

MÜZİKSEL ÖĞELERİN KÜLTÜREL KİMLİK OLUŞTURMADAKİ ROLÜNÜN ETNOMÜZİKOLOJİK YANSIMALARI

Mustafa DAĞDEVİREN*

Öz

Müzik temsil ettiği toplumun kültüründe bulunan sosyal öğelerle toplum üyeleri tarafından kanıksanmış, özümsemiş ve o kültürden bağımsız olmayan verileri barındırır. Müzik sanatını kültürel perspektif içinde inceleyen, analiz eden, yorumlayan ve sonuçlar çıkartarak müziğin ait olduğu toplumlarla ve topluluklarla ilgili olarak sosyal, felsefi, inancaşsal durumlarını kültürel antropoloji desteğiyle sunan etnomüzikoloji, bilimsel olarak müziğin bütün alanlarını derinlemesine inceleyen, yorumlayan bilim dalı olan müzikolojinin geniş yelpazesindeki alanlarından yeni bir disiplin anlayışı şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Etnomüzikoloji disiplininin süreci Avrupa'daki sistematik, tarihsel ve karşılaştırmalı müzikoloji bağlamlarından geleneksel toplum öncesi müziklerin incelenmesi, araştırılması, analiz edilmesi ve sonuç çıkarılması, Avrupa'da kullanılan Batı müziğiyle karşılaştırılması bağlamında karşılaştırmalı müzikoloji (comparative musicology) olarak başlamıştır. Müzik etnolojisine dönüşen karşılaştırmalı müzikoloji başlangıçta etnosantrik yaklaşımları içerisinde barındırır da değişen paradigmalara etnomüzikoloji disiplini olarak nitelendirilmeye başlamıştır.

Yapılan bu çalışmada, etnomüzikolojinin ortaya çıkmasından günümüze kadar geçen süreç içerisinde tanımı yapılarak çeşitli kültürel bağlarla ilişkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çoğu etnomüzikolog tarafından dile getirilen bir genelleme ile "kültür-müzik" ilişkisi içerisindeki bağları açıklayıcı bir şekilde sunmak ve bir bütün olarak müziğin oluşumdan tüketimine kadar kültürel bağların dominant yörüngesinde nasıl etkilendiğini ortaya koymak ve kaynak sunmak amacıyla yapılan çalışmada müzik kültürünün bağları örneklerle sunulmuştur. Müziğin konuşmadan ortaya çıktığı varsayımından yola çıkarak müzik kültüründe söz ögesi, çeşitli seslerin farklı misyon taşıdığı tonal, atonal, modal ve makamsal yapılarla oluşan ezgisel yapı, ezgiyi oluşturan ritmik yapılar ve bu yapıların çeşitli düzenleri ile ortaya çıkan metrik-asimetrik ve poliritmik yapı, kültürel kimlik inşasında önemli bir yere sahip olan etno-organoloji perspektifinde çalgıların ses renkleri ve sahaları, çalım tekniklerinin içerisine bulunan üslup, tavır ve tarzları, çalgıların yapım teknikleri, sazlara atfedilen kutsiyetleri, kültürün aktarılması bağlamında müziğin eğitsel boyutu, toplum ve toplulukların iletişimi, çeşitli müzik türlerindeki sayı mistisizmine dayanan temelleri, müzik kültürünün en arkaik kısmını meydana getiren inanç müziği etnolojisi konuları kısaca değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada müziğin ilgili alanları etnomüzikoloji ve müziğin kültürel bağları perspektifinde ortaya konularak, yapılacak etnomüzikolojik çalışmalara müzik kültürü bağlarının kaynaklık etmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinin betimsel tarama (survey), literatür taraması teknikleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Etnomüzikoloji, Müzik Kültürü, Müziksel Öğeler, Etno-organoloji.*

*Dr. Sivas M. Sarısözen Güzel Sanatlar Lisesi, mustafadagdeviren@hotmail.com. (<https://orcid.org/0000-0002-8855-5240>)

ETHNOMUSICOLOGICAL REFLECTIONS OF THE ROLE OF MUSICAL ELEMENTS IN CREATING CULTURAL IDENTITY

Abstract

The art of music contains the social elements in the culture of the society it represents and the data that are taken for granted by the members of the society, assimilated and not independent of that culture. Ethnomusicology, which examines, analyzes and interprets the art of music in a cultural perspective and presents the social, philosophical and religious conditions of the societies and communities to which the music belongs, with the support of cultural anthropology, is one of the fields of musicology, which is a science that examines and interprets all fields of music scientifically and emerges as a new discipline.

The process of the discipline of ethnomusicology started as comparative musicology in the context of comparing primitive music from the systematic, historical and comparative musicology contexts in Europe and comparing it with Western music used in Europe. Although comparative musicology included ethnocentric approaches in its early days, it turned into music ethnology with the changing paradigms.

In this study, the definition of ethnomusicology has been tried to be revealed in the process that has passed until today and its relationship with various cultural contexts. Contexts of music culture are presented with examples in the study, which was carried out in order to present the contexts in the relationship of "culture and music" with a generalization expressed by most ethnomusicologists, to reveal how the music as a whole is affected in the dominant orbit from its formation to consumption, and to provide a source. Based on the assumption that music emerged without speaking, the word element in music culture, the melodic structure formed by tonal, atonal, modal and modal structures that various sounds carry different missions, the rhythmic structures that make up the melody and the metric-asymmetric and polyrhythmic structure that emerges with the various orders of these structures, cultural identity In the perspective of ethno-organology, which has an important place in the construction of the instruments, the sound colors and fields of the instruments, the style, attitudes and styles included in the playing techniques, the construction techniques of the instruments, the sanctity attributed to the instruments, the educational dimension of music in the context of the transfer of culture, the communication of society and communities, the number in various music genres. In this study, the ethnology of belief music, the foundations of which are based on mysticism and which constitute the most archaic part of music culture, are briefly evaluated.

In this study, which was carried out with qualitative research methods, descriptive survey (survey), ethnographic and netographic research, literature review techniques, the relationship between ethnomusicology and cultural contexts of music was tried to be revealed.

Keywords: *Ethnomusicology, Music Culture, Musical Element, Ethno-organology.*

Giriş

“Her toplumun sanatının, kültürlerindeki bütün diğer unsurlar gibi sosyal yaşam kalıplarıyla örgütlenmiş ve sindirilerek bütünlenmiş olduğunu görürüz” (Wells 1972: 156). Müzik sanatı da temsil ettiği toplumun kültüründe bulunan sosyal öğelerle, toplum üyeleri tarafından alışımlı, özümsemiş ve o kültürden bağımsız olmayan verileri barındırır. Müzik sanatının bilimsel olarak bütün alanlarını derinlemesine inceleyen, yorumlayan bilim dalı müzikolojidir. Müzik sanatının geniş yelpazesindeki alanların çokluğu bu alanda çeşitli yeni disiplinlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu alanda ortaya çıkan yeni disiplinlerden bir tanesi de etnomüzikolojidir.

Antropoloji ile sıkı bir şekilde ilişkili olan Etnomüzikoloji, antropolojinin kültürel antropoloji disipliniyle ilgilidir. Bates, kültürel antropolojiyi hem belirli çağdaş insan toplumlarının hem de insan kültürünün altında yatan örüntülerin incelenmesi olarak belirterek “incelemenin, ayrıntılı tekil kültür incelemelerini (etnografya) ve kültürel biçimleri ayırt etmek üzere verilerin tahlil ve yorumunu (etnoloji) içerdiğini” işaret etmektedir (2009: 10). Etnomüzikoloji disiplini, adında da anlaşıldığı üzere bu başlıklardan etnoloji disiplini ile bağlantılıdır.

“Etnoloji insanı biyolojik bir varlık olarak ele almaz: onu bir kültür yaratıcısı olarak konu eder inceler. Etnografyanın özelliği deskriptif olmasıdır. Yüksek kültürlerin dışında kalan toplumların yaşayışlarını, düşüncelerini ve yarattığı şeyleri araştırma konusu yapmayı amaçlar” (Örnek 1967: 165). Bilim dalı olarak da öteki halkları ve toplulukları çeşitli paradigmalarda inceleyen bilimdir. Batı sanat müziğinin yüksek kültürü temsil eden müzik olduğu varsayımında bulunan müzikoloji, bu müziğin performansına ve estetiğine hizmet eden bir bilim olagelmıştır. Bu sebeple batı-dışı (Non-Western) müziğin varlığının ve niteliğinin sorgulanması fonksiyonunu, ağırlıklı olarak ‘etnomüzikoloji’ disiplini üstlenmiştir. “Etnomüzikologları müziğin varlığını ve niteliğini sorgulamaya iten, Batı dışı toplulukların dünyayı ve dolayısıyla müziği algılama biçimindeki farklılıklar olmuştur” (Mustan Dönmez 2009: 107).

Etnomüzikoloji disiplini, Avrupa'daki sistematik, tarihsel ve karşılaştırmalı müzikoloji bağlamlarından geleneksel öncesi toplumların müziklerinin incelenerek ve araştırılarak, Avrupa'da kullanılan Batı müziğiyle karşılaştırılması bağlamında karşılaştırmalı müzikoloji (comparative musicology) olarak gün yüzüne çıkmıştır. "Adler, müzik bilimini tarihsel ve sistematik müzikoloji olarak ayırırken, karşılaştırmalı müzikolojiyi 'etnografik amaçlar için farklı müzik türlerinin incelenmesi ve karşılaştırılması' şeklinde tanımlayarak, sistematik müzikolojinin alt dallarından biri olarak bu alanı belirlemiştir" (Ersoy Çak, 2019: 2195). Karşılaştırmalı müzikoloji ortaya çıktığı ilk dönemlerde etnosantrik yaklaşımları içerisinde barındırsa da değişen paradigmalarda birlikte müzik etnolojisine dönüşmüştür.

Bilimsel inceleme bakımından müzik üzerine yapılan çalışmalarda, etnomüzikologların çalışmalarından gelen temeli baz almak gerektiğini belirten Merriam'a göre burada yer alan en temel düşünce, müziğin ne olduğu sorusu ve kültür kavramı ile olan ilişkisinin ne olduğudur (1964: 27). "Merriam 1969'larda etnomüzikolojiyi inceleme açısından değil, müziğin kültür içinde incelenmesi olarak tanımladığında, antropolog olarak konuşmuştu. Daha sonra 1973'te tanımlamasını müziğin kültür olarak incelenmesine uyarlamış, 1975'te ise müziğin kültür, müzisyenlerin oluşturduğu şeyin kurum/topluluk (society) olduğunu vurgulamıştı "(Myers 1992: 8 Akt. Erol 2009: 26). Bu tanımlar etrafında çeşitlenen ve kültürel müzikoloji olarak da tanımlanan bu disiplini için farklı tanımlar şöyledir: Mustan Dönmez (2019: 67) "Özellikle Batı dışı müzik uygulamalarının kültürel uzantıları ile birlikte anlayabilmek ve müzik aracılığıyla kültürel çözümleme yapabilmek için oluşturulmuş oldukça yeni ve inter-disipliner bir sosyal bilim dalıdır" şeklinde tanımlama yaparken, Dağdeviren (2021a: 11), "Çeşitli topluluk, halk ve kimliklerin müziklerini araştıran, müziği kültürel çeşitlilik bağlamında inceleyen, yorumlayan bir bilim dalıdır" şeklinde tanımlamaktadır. Kaplan, (2013: 9) "Antropolojinin müzikle ilgili dalını ya da müzik bilimlerinin kültürle ilgili alt dalını "etnomüzikoloji" veya "Kültürel Müzikoloji" olarak tanımlamıştır". Blacking (1992: 90), etnomüzikolojinin ana görevini "insanların dinleyerek ve konuşarak müzik olarak tanımladıkları şeyi nasıl müzikal anlamlandırdıklarını keşfetmektir" şeklinde ifade etmiştir.

Etnomüzikoloji, çeşitli halk ve toplulukların kültürlerinin içindeki müzikleri inceler, değerlendirir, kültürel olarak müzikal değişimleri, dönüşümleri, etkileşimleri neden ve sonuçlarıyla çözümler. Bahsi geçen kültür, yerel, bölgesel, ulusal ve küresel kimliği ve kültürlerarasılığı ayrıca göç ve diasporik hareketlerle ortaya çıkan kültürleri de temsil eder. Topluluk oluşturarak kültür meydana getiren insanlardan günümüze kadar yaşayan kültürler içerisindeki müziklere yüklenen anlamlar veya müzikler içerisinde yer alan kültürel olaylar, etnomüzikolojinin araştırma konuları içerisinde yer alır.

"Müziğin kültürel etkinliğine, ritüellere eşlik etme, sosyal ilişkiler kurma, topluluğu sembolize etme ve toplum oluşturma yeteneğine tanıklık etmeye kendilerini adayan etnomüzikologlar" (Seeger 1987 akt. Foreman 2005: 187) müzik performansı, müzik deneyimleri ve müzik sanatçılarının kullandığı kavramlar hakkında araştırma yaparken sosyal ve doğa bilimleri ile beşeri bilimlerden ve müziğin ilgili alanlarında alınan kavramları kullanırlar (Stone 2016: 1). Etnomüzikoloji disiplini için çeşitli teoriler üreten Bruno Nettl, Philip Bohlman, Alan P. Merriam, Eric von Hornbostel, Blacking gibi etnomüzikologlar, araştırma yöntem ve teknikleri konusunda antropolojiden faydalanmışlardır. "20. yüzyılın sonunda etnomüzikoloji yeni sorular sormaya başladı. Çeşitli ve farklı metodları kabul etti ve gelenek yerine deneysel kanıtları seçti. Yaklaşım tamamen değişti ve 2. dünya savaşından sonraki etnomüzikolojinin radikal reformasyonu yüzyıl sonunda normale dönmeye başladı". (Bolhman 2001: 24). "Disiplini müzik etnolojisine ilk taşıyan Eric von Hornbostel olmuştur. Etnologların (antropologların) yazısız kültürlerin incelemek için kullandıkları alan araştırması, gözlem ve görüşme yöntemlerinin ilk kez Batı-dışı müzik kültürlerinin incelenmesinde kullanılmaya başlaması, müzikolojinin bu alt disiplininin karşılaştırmalı müzikoloji adından müzik etnolojisi adına dönmesini sağlamıştır" (Mustan Dönmez, 2019: 68). Blacking'e (1992: 90) göre "Etnomüzikolojik keşif, müziğin farklı sosyal bağlamlarda, farklı bireyler tarafından nasıl yapıldığı ve anlamlandırıldığı süreçlerini ortaya çıkarmak için tasarlanmış, bağlama duyarlı saha çalışmasıyla elde edilir".

"1980'li yıllarda etnomüzikoloji alanı, büyük konular olarak isimlendirebileceğimiz alanlara yönelerek, bu konulara karşılaştırmalı ve disiplinler arası yöntemlerin kullanıldığı daha bilinçli bir yaklaşımla eğildi" (Bolhman 2015: 13). Günümüz etnomüzikoloji çalışmalarını değerlendiren Özgün Tanır (2013: 34), popüler müzik çalışmalarından, belli bir küçük cemaatin müziklerine dair çalışmalara, müziği geleneksel tanımıyla kabul eden çalışmalardan, müzik tanımını genişletip genel olarak "sesler" üzerine yapılan çalışmalara, köy, kent ve sanal ortama dair çalışmalara kadar çok geniş bir yelpazeyi ifade ettiğini belirtir. Erol'a göre (2018: 144), etnomüzikoloji

disiplini incelediği topluluğun müzik ya da dansa ilişkin deneyimini eylem, söylem ve metin modellemesi içinde ele alır. Etnomüzikoloji alanında önemli isimlerinden birisi olan etnomüzikolog Nettl (2005: 13), etnomüzikoloji kimliğinin sıklıkla tartışma konusu olduğu görüşleri, aşağıdaki başlıklarda vermiştir.

1. Etnomüzikoloji tam teşekküllü bir disiplindir.
2. Müzik branşıdır.
3. Antropoloji branşıdır.
4. Disiplinler arası bir alandır.
5. Müzikolojinin olması gereken ama olmayan her şeyi kapsayan bir disiplindir.

Etnomüzikoloji ile ilgili olarak kimlik ve tanımları beş maddede sıralayan Nettl, 1985'ten bu yana etnomüzikologların belirli ana düşünceler üzerinde aynı görüşe sahip olduklarını ve artık tanım yapma saplantısının azaldığını ifade etmiştir.

Merriam, "müzik, insanın öğrenilmiş davranışının karmaşıklığındaki başka bir ilkedir. İnsan düşünmeden hareket etmeden ve yaratmadan müzik var olamaz. Sesi, üretimin toplam organizasyonunu anladığımızdan çok daha iyi anlıyoruz" (1964: IX) ifadeleriyle antropolojinin ve kültürün müzik üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir. Müziklerde kullanılan söz, ezgi ve ritmik yapılar, çalgılar, icracılar, icra mekânları, üreticiler ve tüketiciler, kültürel kodlarını barındırdıkları toplumun yapısını kolektif bir kimlik istikametinde yansıtır. Etnomüzikoloji disiplininin inceleme alanı da yansıtılan bu kültürel ürünlerin müzikle ilişkisini ortaya çıkarmak, etkilerini tespit etmek ve kültürel olarak müziğin anlaşılmasını sağlamaktır.

Müzik kültürünün tıpkı edebiyat ve dil öğeleri gibi somut olmayan kültür ürünleri içerisinde yer aldığını belirten Mustan Dönmez (2019: 111), somut olmayan kültür ürünlerinin en önemli özelliğinin, bu alandaki kültür analizlerinin daha çok bir topluluğun dünya algısını ve kadim felsefesini çözümlenebilmek olduğunu belirtmektedir.

Müzik kültürü; toplumun ya da topluluğun doğum öncesinden ölüm sonrasına kadar kültürel olarak müziksel algıları ile bu algı içerisinde bulunan müziksel beğeniye etkileyen ve içselleştiren refleksleri ifade eder. İnsanların yaşam şekli, demografik yapısı, felsefesi, inancı, tarihsel birikimi, yaşadığı coğrafya ve kolektif davranışları kültürünün ve doğal olarak müzik kültürünün biçimlenmesindeki önemli olgulardır (Dağdeviren 2021a: 13).

Kültürel olarak müziğin oluşumunda yerel, bölgesel, ulusal, küresel ve kültürlerarası farklılıklar önemlidir. Ayrıca göç ve diasporik hareketlerle de çeşitli özgün farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklar müziğin oluşturulduğu kültürün kimliğini taşımaktadır. "Kültür olarak müzik yaklaşımı; müziksel tınının yapısını, önceden mevcut olan kültürel bir özden türeyen bir sonuç olarak görmekte, müziksel tını yapısı ile sosyal yapı ya da kültürel değerler dizisi arasındaki yapısal benzeşimler araştırmasını temsil eder" (Erol, 2018: 181). Müzik kültürü içerisindeki yapısal benzeşimler ve kültürel refleksler, aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

1. Müzik Kültüründe Söz, Ezgi ve Ritim

Müzik kültürünü oluşturan en önemli faktörlerden birisi olan söz ifadesi çoğu zaman müziğin varoluş nedeni olarak nitelendirilmiştir. "Herder'e göre konuşma ile şarkının kökeni aynıydı; bu da bütün insanların kendileri ve diğerleriyle paylaştıkları kültürlerin apayrı niteliklerini ifade etmek için müzik yaptıkları anlamına geliyordu" (Bolhman 2015: 70). "Spencer şarkıyı, duygusal olarak şiddeti artırılmış bir konuşmadır şeklinde tanımlarken, Stumpf ise, müziğin kökeninde insanların birbirine yüksek sesle konuşması olduğunu belirtir. Müzik ve konuşma dili evrimi arasında birbirini karşılıklı etkileyen üç görüş söz konusudur: Müzik konuşmadan gelişmiştir; konuşma müzikten gelişmiştir; her ikisi de ortak bir kaynaktan gelişmiştir" (Erol 2009: 60-61). Doğuduyal (2016: 177), müziğin yapıyla şiirin yapısı arasında birçok ortak nokta bulunduğunu ve bir kere ikisinde de kurgunun önemini birincil olduğunu belirtmiştir. Bolhman ise (2015: 70), "Konuşma ile müziğin ortak nitelikleri, bir halkın tarihine önemli katkıda bulunuyor, okuryazarlığın, dinsel uygulamanın ve diğer kültürlerle verdiği tepkinin gelişimini geliştirecek şekilde kesiyordu" ifadelerini kullanmaktadır.

Kültürü söz yoluyla devindirirken müzikten yardım almak, Batı dışı kültürlerde olduğu gibi Batı kültüründe de önemli bir yöntemdir (Mustan Dönmez 2015: 16). Kullanılan bu yöntem ve müziğin konuşmadan, sözden çıktığı varsayımı göz önüne alırsa, bugün dünyada üretilen müzikler gözden geçirildiğinde sözlü müziklerin görece enstrümantal müziklerden fazla olduğu görülür. Özellikle batı müziği veya klasik müzik diye adlandırdığımız müziklerin dışındaki kalan müzikler, sözel etkiyi müzik kültürü içerisinde başat konumda kullanmaktadır. Bir kimlik göstergesi olarak dil, konuşmadan kaynaklı olarak müzikler içerisinde yerel, bölgesel, ulusal ve kültürlerarası olarak kullanılmaktadır. “Müzikler içerisinde kullanılan şiirsel metnin etkisi, sözlerin yöresel kullanımı, katma sözlerin kullanımı, yöresel sözlerin kullanımı, yöreye/bölgeye veya bir ulusa mal olmuş ozanların, şairlerin metinlerinin ve şiirlerinin kullanımı, kültürel kimlik meydana getirmede önemli bir etkendir” (Dağdeviren 2021a: 14). Bu metinsel öğelere ek olarak sözlerin icrasında kullanılan şive, ağız ve hançere gibi faktörlerle birlikte İran-Hindistan-Orta Doğu ülkelerindeki dinsel metin okumalarındaki Entonasyonlu okuma geleneği ve özellikle Şaman geleneğinden günümüze ulaşan, okunan sesin doğuşkanlarını da aynı anda duyurduğu “Homey” gibi gırtlaktan seslendirme geleneği belirli coğrafyaları, toplumlari ve topluluklari işaret ederek, etnomüzikolojik olarak kültür analizlerinde kullanılır.

Müzik kültürünü oluşturan faktörlerin önemli bir bölümünü de ezgisel yapılar oluşturmaktadır. “Ses dalgalarının kendileri fiziğin bir parçasıdır, bunlari algılama ve kullanma yollari ise insan kültürünün bir parçasıdır” (Kaemmer 1993: 43). Ezgileri oluşturmak için kullanılan seslerin, tercih edilen frekansların seçimlari bağılı bulunduğu topluluğun müzik kültürünü yansıtır. İlkel yaşamda şarkının, hemen hemen sonsuz bir biçimde yinelenen, çeşitlemesi az, konuşmanın sözlerine yakın bir ezgisel cümlesi olduğunu belirten Finkelstein (2000: 14), ezgisel yapı ile ilgili olarak bir merkez ya da susku yeri olarak yinelenen tek bir sesin çevresinde en basit bir şekilde düzenlendiğini, diğeri seslerin bunun etrafında kümelenerek bazen bu sessel merkezin iki ya da daha fazla sesin yinelenmesiyle oluşan bir eksene büyüyebildiğini ifade etmiştir. Eş deyişle “İlkel uygarlıklarda biri gerilimi diğeri gevşemeyi simgeleyen iki perdeli dizi olan bitonik” dizilerden (Özgür ve Aydoğan 1999: 64) günümüze kullanılan yüzlerce ses sistemi; makamsal yapılar, modal yapılar, çeşitli ses dizilimleri (on iki ton sistemi), tonal ya da atonal yapılar, çeşitli diziler (Blues, Pentatonik vb) ezgilere hayat vermişlerdir. Ayrıca bu yapıların biriyle ya da birkaçıyla oluşturulan ezgilerin geçki, modülasyon ve varyasyonlarla-zenginleştirilmesi ve çeşitlendirilmesi de farklı müzik kültürlerinde ezgisel reaksiyonu etkileyen etmenlerdir. Ezgiyi oluşturan ses sistemlerinin yanında ezgiye armoni ve kontrpuanla çeşitlilik sağlayan çoksesli uygulamaları bulunmaktadır. Özellikle batı müziği kültürü içerisinde daha çok sistemli bir şekilde organize edilen bu yapı ister sistematik olsun ister basit olsun birçok kültürde kullanılmaktadır.

Müziği oluşturan yapı taşlarının önemli bir kısmını da ritimler oluşturmaktadır. Müziği oluşturan ritim yapıları göz önüne alındığında metrik-asimetrik yapılar, poliritmik yapılar ve aksak yapılar ve yapılarda kullanılan çeşitli düzümler, toplulukların müzik kültüründe önemli veriler barındıran yapılardır. Afrika coğrafyasındaki poliritmik ritimlerden Hint müziklerindeki karmaşık ritimli tala'lara, kuvvetli zayıf zamanlari yer değiştirdiği caz ritimlerinden Anadolu ve balkanlarda kullanılan asimetrik ritimlere kadar olan çeşitlilik müzik kültüründeki zenginliği göstermektedir. Sadece Anadolu örneklemini göz önüne alındığında bile bölgesel/yöresel farklılıklar, bu coğrafyadaki müzik kültürünün renk çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Teke zortlatmasında bulunan 16 zamanlı halk ezgilerinden, Horonlardaki 7 zamanlı halk ezgilerine kadar olan ritmik varyasyonlar Anadolu müzik kültürünün bir mozağıdır. 6/8'lik bir ritmik yapı Azerbaycan'da bir halk raksında icra edilirken, Anadolu'da halaylarda karşımıza çıkar. Aynı ritmik yapı çeşitli senkoplarla Flamenko müziklerinde ayrı bir kültürü temsil ederken Rock müzik formlarında “Slow Rock” ritmi adıyla anılarak bu türün yavaş parçalarının icrasında kullanılmaktadır. Bu ritmik yapıyla ilgili son olarak askeri müzik kültürü verilebilir. Birçok ülkenin askeri müzik repertuarında bulunan marşlarda bu ritm yürüyüş seremonisinde kullanılmaktadır.

2. Müzik Kültüründe Çalgı (Etno-Organoloji)

Etnomüzikoloji disiplini içerisinde organoloji çalışmalarının kültürel bağlamlarla incelenmesi etno-organolojik (kültürel/karşılaştırmalı çalgı bilimi) yaklaşımlari ortaya çıkarmıştır. Libin, organolojiyi ‘müzik aletlerinin tarihi, sosyal işlevi, tasarımı, yapımı ve performansla ilişkisi açısından incelenmesi’ olarak tanımlamaktadır (<http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/20441> Erişim Tarihi 10.10.2020). Verhulst Organoloji ve etnomüzikolojinin aslında birbirlerinin kökeninden ortaya çıktığını ifade etmektedir (2014: 3).

Çalgıların kültürel olarak incelenmesi, çalgının icra edildiği kültürle ve dolayısıyla coğrafya ve toplumla ilintilidir. Öyle ki günümüzde birçok çalgı neredeyse coğrafi işaret belgesi konuma gelmiştir. “Tını, perde ve gürlük gibi müziğin maddi ontolojisini oluşturan fizikî özelliklerinin yanı sıra morfolojik yapıları itibarıyla çalgılar, yapıldıkları malzeme, bu malzemelerin yetiştiği coğrafya ve iklimi çağrışırlar” (Işık 2016: 1299). Aynı çalgılar farklı kültürel ortamlarda farklı şekilde yapılabilmektedir. Yöre/bölge kültüründen kaynaklı olarak “çalgıların şekilleri”, “ses renkleri”, “tel sayıları”, “perde sayıları” vb. özellikler farklılık gösterebilmektedir. Farklı özellikleriyle (tel sayısı, sap uzunluğu, perde sayısı, gövde yapısı vb.) çeşitli isimlerle saz ailesi, Asya’dan Avrupa’ya, Endülüs’ten Afrika’ya dünyanın birçok yerine ulaşarak çeşitli çalgılara evrimleşerek ya da olduğu gibi kalarak kültürel olarak varlığını sürdürmüştür. Bununla birlikte ülkemiz özelinde Veysel Sazı diye nitelendirilen bazı bölgelerimizde Dede sazı¹ olarak tanımlanan enstrüman 12 perdeli olarak kullanılmakla birlikte, Orta Anadolu’nun birçok yöresinde özellikle Kırşehir’de icra edilen sazlarda perde sayısının 40’ın üzerinde olduğu görülmektedir.

Kültürel kimlik oluşturmada ve toplulukların kültürel kodlarını anlamada, çözümleme ve sonuç çıkarmada önemli bir etkiye sahip olan çalgıların ses renkleri ve sahaları, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası olarak kültürel bir refleks uyandırır. Bugün “sitar” çalgısının adı geçtiğinde akla gelen ilk yerin Hindistan olması, Buziki ile Yunanistan’ın, Balalayka ile Rusya’nın akla gelmesi, buna verilebilecek en basit örnektir. Geleneksel çalgılardan “kemençe” Karadeniz Bölgesini işaret ederken, “sipsi” Teke Yöresiyle özdeşleşmiş olarak kültürel kimlik oluşturmadaki etkisini göstermektedir.

Müzik kültürünü oluşturan öğelerden çalım tekniklerinin içerisine girmiş üslup, tavır ve tarzlar kültürel olarak kimlik oluşturmada önemli etkiye sahiptirler. “Gayda”, “tulum”, “cimpoi”, “bagpipes” diye adlandırılan Trakya, Bulgaristan, Makedonya, İskoçya’da kullanılan ve İrlandalıların milli çalgısı olan çalgı dünyanın birçok coğrafyasında icra edilmektedir. Üslup tarz ve tavır aynı çalgıyı diğer kültürlerden ayıran en önemli faktörlerden birisidir. Çalgı farklı kültürlerde farklı refleksleri yansıtmaktadır. Kimileri için İskoçya’daki etekli erkek müzisyenler tarafından icra edilen ulusal bir çalgı iken, kimileri için de bir yol havasına eşlik ederek Doğu Karadeniz kokusunu dokusunu yansıtan bir çalgıdır. İskoç ve İrlanda gaydası savaş çalgısı olarak bilinmesine rağmen Balkanlar’da kullanılan gayda daha çok şenlik çalgısı olarak karşımıza çıkar. Gitarın günümüzde neredeyse bulunmadığı bir topluluk yoktur. Ancak Flamenko çalım tekniğinin ya da günümüzde Türk müziği eserlerinin icrası için geliştirilen “microtonal gitar” çalım tekniklerinin klasik gitar tekniğine karşı oluşturduğu kültür, çalım tekniklerinin kültürel zenginliğe örnekleridir. Anadolu örneğinde ise sazın icra şekilleri bu konuya örnek olarak verilebilir. Konya mızrabı içerisinde farklı teller kullanılarak yapılan icra, bulunduğu bölgenin kültürü işaret ederken Silifke mızrabının icrası farklı bir müzik kültürünü yansıtmaktadırlar. Konu daha da özele indirildiğinde, Arguvan yöresinde, Ermişli köyünde “Emirler Pençesi” kullanılırken, Kuyudere köyünde “Mineyik Pençesi” kullanılmaktadır. Kültürel yapıyı işaret eden bu durum, aynı coğrafyada yaşayan farklı kültürel yapıların da olduğunu göstermektedir. Çalgıların gerek çeşitliliği olsun gerek icrasındaki üslup, tarz ve tavır olsun kültürel olarak işaret ettiği bir konuda müzik kültürünün evrimini gösteren tarihsel dönemlerdir. Klavsen sesini duyduğumuzda Barok dönem müzik kültürünün zihnimizde canlanması gibi.

Çalgılarla ilgili olarak kültürel bağlamın diğer boyutunu oluşturan “sazlara atfedilen kutsiyetler” konusu 6. bölümde İnanç müziği Etnolojisi başlığında değerlendirilmiştir.

3. Müzik Kültüründe Doğaçlama

İçten geldiği gibi hazırlıksız olarak irticalen yapılan, sanatın birçok alanında kullanılan doğaçlama (improvisation, doğmaca) da Şamanlardan günümüz aşıklarına Çiganlardan makamlara, ragalardan tarablara, taksimlerden caza kadar birçok örnek kültürel bağlamı işaret etmektedir (Dağdeviren 2021b: 1).

Eğer bir şey sadece dışsal bir gerçeklik ise esasen harcanabilir hale gelir, oysa doğaçlama içsel bir gerçeklikten yani kültürel mirastan gelir (Foreman, 2005: 188). Yerelden küresele kadar bir dili, ifade şeklini ve kültürü yansıtan ayrıca bir kurguyu oluşturan doğaçlamayı gerçekleştirmek için icracıda olması gereken hazır bulunuşluk seviyesi, içinde buldukları toplumun müzik kültürünün ürünleridir. “ doğaçlamanın içe dönük kurallarını anlayabilmek için, ilgili müziklerin genel icra mantaliteleri yani töresi hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir

¹ Konik şeklinden dolayı “balta saz” olarak da adlandırılan çalgı, cem ritüellerinde cemi yürüten dedelerin bunu kullanması sebebiyle dede sazı olarak tanımlanmaktadır.

(Özdemir, 2016: 1360). Toplulukların dünya algısı ve kadim felsefesi müzik kültürlerine yansıdığından dolayı doğaçlama ürünleri toplulukların kültürlerini analiz etmede önemli bir yere sahiptir. Doğaçlamanın kültürel bir fenomen olduğunu varsayan Hall (1992: 232), müziği kültürün kazanılmış ve öğrenilen yönleri arasındaki farkı keşfetme sürecinin temeli olarak niteler. Doğaçlama bu keşif sürecinde uzmanlık alanı olarak, köklü bilgi ve deneyim gerektirir.

Yukarıda saydığımız maddeler göz önüne alındığında etnomüzikoloji disiplininin önemli bağlamlarından birisi olan göç ve diasporik hareketliliğinin kültürel etkilerini de eklemek gerekir. Saydığımız maddeler, belirli bir kültürün kodlarını işaret etmekle birlikte, göç ve diasporik hareketlerle ortaya çıkan yeni bir kültürel yapı oluşturan kültürlerarasılığı da ifade etmektedir. “Kültürlerarası müzik, iki veya daha fazla kültürden öğelerin entegre edildiği müziktir. Bu müziğin bestecisi genellikle öğelerin türetildiği kültürlerden birine aittir, ancak bu zorunlu değildir” (Kimberlin ve Euba, 1995: 2-5). Kültürlerarası doğaçlama adını, kültürlerarası müzikten bir terim olarak alan Strazzullo (2003: 2), dünya müziğinin diasporasını tanımlamak için etnomüzikolojide kullanılmıştır.

Globalleşen dünyada kültürlerarası yapılanmaların sayısı ve bunun doğal sonucu olarak kültürlerarası müzik uygulamaları artmaktadır. Konu ile ilgili olarak “kelt” müziklerinden, “caz”a, “flamenko”ya birçok müzik kültürü örneklendirilebilir. Caz müzik kültürü ile ilgili olarak Göksoy (1984: 9) enstrümantasyon ve armonisinin ana özelliklerinin Afrika’dan çok Avrupa geleneğinden beslendiğini belirtmiştir. Ayrıca Avrupa ve Afrika müziklerinin ilke ve unsurlarının bir bileşimi olarak tanımladığı caz müziğini Afrikalı olmasa da Amerikalı siyahilerin yarattıkları bir müzik biçimi olarak tanımlar. Flamenko, Endülüs coğrafyasında yaşayan insanlarla oraya sonradan yerleşen toplulukların kültürleşmesi ile ortaya çıkmış müzikal bir kültürü yansıtır, doğal olarak kültürlerarasılığı ve diasporayı işaret eder.

4. Müziğin Kültürel Bağlamlarının Taşınmasında, Aktarılmasında İletişim ve Kültür Endüstrisi

Kültürün içerisinde yaşayan toplum ve toplulukların iletişimi, kültürün ve özelde de müzik kültürünün önemli reflekslerinden biridir. İletişim, TDK (2011: 1173)’da “Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim” şeklinde tanımlanmaktadır. Müzik kültürünün aktarılması da bireysel ve kitlesel iletişim araçlarının çeşitli şekillerde kullanımıyla gerçekleştirilmektedir. “İnsanlık arkaik kültürel miraslarını, hatta bugün hızla yazıyla ve diğer kayıt teknolojileriyle kayıt altına almaya başladığı tüm kültürel mirasını sözle, sözlü kültürle bugüne taşımıştır” (Mustan Dönmez 2015: 15). Öncelikle hafıza taşıyıcılığıyla gerçekleşen bu aktarım sürecini sonra yazılı materyallerle ve nihayetinde de kayıt yapan makinelerle gerçekleştirmişler ve gerçekleştirmeye devam etmektedirler. Müzik kültürü için yazının kullanımından sonra en önemli icat olan fonografla, müziklerin kayıt altına alınması, korunması, gelecek kuşaklara taşınması mümkün olmaya başlamıştır. Ayrıca etnomüzikolojik çalışmaların başlangıcı noktasında önemli bir yer tutan ve simge haline gelen fonograf, farklı kültürlerin müziklerinin incelenmesi amacıyla karşılaştırmalı müzikoloji disiplininde uzun süre kullanılmıştır. Fonograflardan sonra kayıt özellikli teknolojik birçok gelişme meydana gelmiştir. Radyo, plaklar, kasetler, CD’ler, TV, dijital ürünler müzik endüstrinin materyalleri olarak kullanılmıştır. “Müziğin üretim, sunum ve kullanım biçimi kültürel ve psikolojik karakterinin yanında ekonomik bir değer taşıması sonucunu da doğurmuştur. Bu gelişmelere paralel olarak dünyada yaşanan teknolojik gelişme ve siyasal değişimlerin de katkısıyla müzik sanatı endüstriyel bir boyut kazanmıştır” (Bektaş, 2007: 17).

Kitlesel iletişim araçlarının kazanç, kar-zarar, ideoloji izlemleri istikametinde müzik kültürünü yönlendirme ve beğeni kültürü oluşturma uğraşları genel olarak müzik kültürünü etkileyen diğer bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Beğeni kültürü dediğimiz kavram, aynı zamanda tüketim kültürünün de meydana gelmesini sağlamaktadır. Saydığımız bu iletişim araçları kapitalist sistem tarafından kültür endüstrisi kavramını ortaya çıkarmıştır. Popüler kültürün ve müziğin devamı, popüler müziğin bir alt türü olan “World Music” sektörü “Kültür Endüstrisi” kavramı ile beraber alınmaktadır (Dağdeviren 2021a: 18-19).

“Kapitalist sistemin ortaya çıkardığı küreselleşme ile oluşan yerel kültür ürünlerinin dünya müzik piyasasına pazarlanması olgusu; çeşitli formlardaki kültür ürünlerini tüketen Batı dünyasının, Batı dışı müzik kültürleriyle ilgilenir olması sonucunda, dünya halklarının müziği şeklinde de adlandırılacak olan “World Music” türü ortaya çıkmıştır” (Mustan Dönmez ve Şen, 2015: 1).

Bilim ve teknolojiadaki gelişmelerle kendisini sürekli güncelleyen, kültürel müziklerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan endüstriyel müzik pazarının yanında, sosyal medya aracılığıyla ve çeşitli sosyal platformlarla müzik kültürü ürünleri, icra edildiği andan itibaren dünyanın her köşesinden dinlenilme ve izlenilme imkânına kavuşmuşlardır. Bu yaşanan teknolojik, sosyolojik ve kültürel gelişmeler doğrultusunda da sanatçıların izler kitleleri değişim göstermeye başlamıştır.

5. Müziğin Kültürel Bağlamlarının Taşınmasında, Aktarılmasında Müzik Eğitimi

Müzik eğitiminin insanlar, topluluklar ve toplumlar üzerindeki olumlu/olumsuz etkileri Antik dönemlerden itibaren tartışılmaktadır. Her ne kadar etnomüzikoloji içerisinde doğru müzik ya da yoz müzikler gibi kavramlar yer almasa da Platon (2017: 94), doğru bir müzik eğitimi alan insanın ruhunun da güzelleşeceğinden, bu kişilerin sanattaki ve doğadaki eksikliklerini ve hatalarını dikkatli bir birey olarak daha ilk bakışta sezeceğinden dolayı güzel şeyleri sevip öveceğini ve ruhunu bu güzel şeylerle besleme imkânı bulup kendisini de güzelleştirerek, kusursuz biri olacağını belirtir. Platon gibi Konfüçyüs'ün yaklaşımları da müzik eğitimi aracılığıyla oluşacak müzik kültürünün önemi yönündedir.

İnsanlar arkaik dönemden günümüze hafıza taşıyıcılığıyla, meşk yöntemiyle ve usta-çırak ilişkisiyle müzik mirasını ve müzik kültürü ürünlerini çeşitli etkinliklerle, aktivitelerle kimi zaman da ritüellerle sonraki kuşaklara aktarımını sağlamışlardır. Bu eğitim faaliyetlerinin çoğunluğu eğitimin iki şekli olan informal ve formal eğitimde gerçekleşmiştir. Formal eğitimle okullarda sistematik bir şekilde planlı, programlı ve bir müfredat eşliğinde bu kültürü öğretmek, gelecek kuşaklara taşımaktadırlar. İnfomal eğitim de ise kiliseler, sinagoglar, tekkeler, dergâhlar ve çeşitli inanç mekânlarıyla birlikte, ozanların (aşık, baksı, trabodur, rajastan vb.) çeşitli mekanlardaki icraları, kültür merkezleri, opera salonları, konser salonları ve daha birçok yer, müzik kültürünü etkileyen gizil öğrenmelerin gerçekleştiği performans mekânlarıdır. Ayrıca belirli bir mekâna bağlı kalmadan yapılan toplantılar, eğlence ortamları, sıra geceleri, oturak âlemleri, kış yarısı gelenekleri, cenaze merasimleri, düğünler vb. gibi sosyal ve toplumsal etkinlikler, geçmişten günümüze müzik kültürünün aklarını sağlamaktadır.

6. İnanç Müziği Etnolojisi

Son olarak müzik kültürünün en eski kısmını oluşturan inanç müziği etnolojisinden bahsetmek gerekirse; Birçok toplumda inançsal törenlerin toplumu biçimlendirmedeki ve kültürü bir sonraki kuşaklara aktarmadaki rolü, müziksiz düşünülemez. Bu, eş deyişle inanç müziğinin ve bu müziklere ait biçimsel yapının ve metinlerin de hayati önemde olması anlamına gelmektedir ki bu alan da inanç müziği etnolojisini betimlemektedir (Dağdeviren 2021a: 34). Antik Mısır rahiplerinden Brahman rahiplerinin ritüellerine, Şaman ayinlerinden Mevlevi ayinlerine, Antik Yunan'daki Homerik ilahilerden, Türkiye'deki Enderun ilahilerine, kilise müziklerinden cami musikisine daha sayısız tür, form, ritüel inanç müziklerinin etnomüzikolojik olarak birçok veri barındırdığını gösterir.

İnançların ve dinlerin kültürel açıdan kadimle en bağlantılı, en muhafazakâr ve en zor değişen alan olması; bu alana ilişkin tüm kültürel ve müziksel sembollerin hem geçmişe ve geleneklere yönelik olması hem de o inancın mensubu olan toplulukları ait kolektif belleği en net şekilde yansıtan öge olması yönüyle kültürün en arkaik kısmını oluşturan değerli bilgileri barındırmasından (Mustan Dönmez 2019: 98-99) dolayı inanç müziği etnolojisi, etnomüzikoloji disiplini içerisinde kendisine yer bulmuştur.

Sayı mistisizmine dayanan temelleri olan çeşitli müzik sistemleri de müzik kültürü içerisinde farklı yapılanmalarla karşımıza çıkmaktadır. "Ezgi ve seyir kalıplarını içeren ton ve makamların üzerine yazı yüklenmiş olan duygusal anlamlar; poliritim ya da dinsel ritüelin tempolu ve ritmik vurgulu olması veya müzik metinleri içerisindeki sözcüklere yüklenen metaforik anlamlar, müzik öğelerine yüklenmiş olan ileri düzeydeki kültürel sembolizmin bir uzantısıdır ve bu haliyle müzik en soyut kültür ürünüdür" (Mustan Dönmez 2019: 113). İnanç etnolojisi içerisinde bulunan yer ve gök arasındaki inançsal düşüncelerin bulunduğu "Mezopotamya'da insanlar gezegenlere tapar, Makrokosmos'la (uzay) Mikrokosmos (insan) arasında uyuşuma inanır, bu uyuşumun müzikle yansıdığını ve sayılarla belirlenebileceğini ileri sürerler" (Yener 1983: 13). Antik Yunan öğretilerinde müzik, bütün bir maddî ve manevî âlemin anahtarı olduğu düşünülen sayıların ayrılmaz bir parçasıydı, kozmosun ahengini temsil eden ve onun izdüşümü olan sayılarla (Çağıl 2013: 7) sesleri belirlemek için yapılan çalışmaların ve buluşların ilk örnekleri Pisagorcularda görülmektedir. Bir matematikçi için bütün sayılar kutsal olabilir, ancak

bir müzisyen için bağlama göre bazıları “ilahi”, bazıları “insani” bazıları da “hayvani”dir ifadeleriyle McClain (2014: 28) sayılar üzerine yüklenen metaforik anlamları işaret eder. Müzik kültürlerinin içerisinde birçoğunda kendisine yer bulan sayı mistisizmine örnek olarak Alevi inanç müziğinde kullanılan bazı uygulamalar verilebilir. Bazı yörelerde cem ayini sırasında kullanılan 12 perdeli saz, duvaz-ı imamların 3 defa seslendirilmesi, Kırklar semahı vb. sayı mistisizmini işaret etmektedir. Ayrıca 12 ton sistemi olarak nitelendirilen dizisel sistem de her notanın birer kere çalınmasından sonra değişimin oluşması da sayı mistisizmiyle ilişkilendirilebilir. Sayı mistisizmi antik çağlardan günümüze müzik-astronomi, müzik-geometri, müzik-matematik gibi bilimlerle inter-disipliner bir şekilde çalışılmış durumdadır

İnanç müziği etnolojisi içerisinde değerlendirilen bağlamlardan birisi de sazlara atfedilen kutsiyetlerdir. Şamanlarda inanç ritüelleri içerisinde, ruhlara seslenirken bir araç olarak kullanılan davul kutsal sayılmıştır. Ayrıca davulun kutsal sayılan ağaçlardan yapılması da kutsiyet atfedilmesi açısından önemlidir. Yahudilerde çalgıların kutsiyeti ile ilgili olarak Mezmurda bulunan “Boru sesiyle [Tanrı’yı] yüceltin, telli saz ve lir ile O’nu yüceltin. Tef çalarak, halay çekerek O’nu yüceltin, telli ve nefesli sazlara O’nu yüceltin. Güzel sesli zillerle O’nu yüceltin, çınlayan zillerle O’nu yüceltin” (Mezmun, 150, 3-5 <https://wol.jw.org/tr/wol/b/r22/lp-tk/bi12/19/150#study=disc-over&v=19:150:3-19:150:5>, Erişim Tarihi 07.06.2021) metni, şofar, lir ve zilleri işaret etmektedir. Ürettiği güçlü ve ürpertici seslerin yanında, akorların ve bas seslerin (ayak klavyesi) kilise akustiğiyle birlikte tınlamasıyla ayindeki insanların etkilenmesini sağlamış olan kilise orgu Hıristiyanlık ile özdeşleşmiş; dolayısıyla kutsiyet atfedilmiş bir çalgıdır. İslamiyet’te inanç müziği içerisinde birincil öge insan sesidir ancak bu inanç içerisinde kutsiyet addedilen çalgı Ney sazıdır. Çalgının çalınan değil üflenen bir çalgı olarak anıtırılması kutsiyetinden kaynaklanmaktadır. Alevi Bektaşî kültüründe ise sazın (bağlama) inanç ritüellerinde kullanılmasından dolayı saz, bu inanca sahip kişiler tarafından kendisine kutsiyet atfedilen bir çalgıdır.

Sonuç

Her toplum kendi kültürel kodları içerisinde bulunan öğelerle müzik yapar. Bunlar ister müziği oluşturan ezgi, söz, ritm veya armoni unsuru olsun ister müziğin üretildiği çalgılar olsun. Dolayısıyla müziğin, bir toplumun ya da topluluğun kültürünü yansıttığı için yerel nitelikli olduğunu atlamamak gerekir.-

Araştırma yöntem ve teknikleri konusunda antropolojiden faydalanan etnomüzikoloji, müziksel etkinlikleri eylem, söylem ve metin modellemesi içinde ele alarak, bağlama duyarlı saha çalışmasıyla veri elde eden bir disiplindir (Blacking 1992, Erol, 2018). Etnomüzikoloji, kültürel antropolojinin kavramsal ve kuramsal yaklaşımlarıyla kültürün müzik üzerindeki etkisine dikkat çekerek müziği sosyo-kültürel bağlamında inceler.

Bir bölgenin, toplumun ya da etnisitenin müziğini anlamak, onu üreten, dinleyen, kolektif belleğinde saklayan ve geleceğe aktaran halkın kültürünü, sosyal yaşantısını, toplumsal yapısını, ekonomik yapısını, dilini, inancını, hayatını anlayıp kimliğini ortaya çıkarmaktır. Tam olarak burada önem kazanan etnomüzikoloji, yukarıda saydığımız maddeleri inceleyen bir bilim olarak karşımıza çıkar.

Halkbilim gibi etnomüzikolojinin, müzikal davranışa yönelik kültürlerarası ve disiplinlerarası araştırma yöntemlerine dayanan bir disiplin olduğunu belirten Porter (1993: 88) etnomüzikolojiyi “Ben (Self) ve Öteki’nin müzikal davranışları hakkında eleştirel araştırma, açıklama ve arabuluculuk” olarak tanımlar. Müzik kültürü içerisinde bulunan bu davranışlar etnomüzikoloji çalışmaları açısından önemlidir.

- Ses dalgaları fiziğin bir parçası olmasına rağmen çeşitli frekansların seçimi ile ortaya çıkan ezgiler,
- Hayatın içerisinde bir döngü olarak her zaman onunla birlikte yaşamaya çalıştığımız ritm, müziklerin kültürel olarak ayırt edilmesinde önemli bir fenomendir. Metrik, asimetrik, girift, poliritmik vb. örüntülerle müziğin ana ögesi olan ritmler,
- Müziğin üretim araçlarından birisi olan, ses renkleri ve sahaları ile yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası olarak kültürel bir refleks uyandıran çalgılar,
- Enstrüman icrasındaki üslup, tavır ve tarzlarla oluşan farklı kültürdeki aynı çalgıların çalım teknikleri,

- Kullanılan ağaçlardan metallere vb. ürünlere, icra edilen ortamlara, ritüel müziklerine kadar, çalgıların yapım teknikleri, kullanılan malzemeler ve sazlara atfedilen kutsiyetler,
- Arkaik dönemlerden günümüze formal ve informal olarak hafıza taşıyıcılığından usta çırak ilişkisine, inanç mekanlarından performans mekanlarına, eğitim kurumlarından amatör kurs yerlerine kadar müzik eğitimi,
- Sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş ve nihayetinde kayıt ve iletişim teknolojilerinin ilerlemesi ile birlikte müzikal ürünlerin depolanması, yaygınlaştırılması ve gelecek kuşaklara taşınması,
- Arkaik bir gelenek olan ezgi, ritm, çalgı, çalım tekniği vb. bağlamlarda müzik kültürleri üzerine etkisi bulunan sayı mistisizmi,
- Biçimsel yapısı ve metinleriyle toplumların biçimlendirmede ve öğretileri sonraki kuşaklara aktarmada hayati öneme sahip olan inanç müziği etnolojisi.

Yukarıda sıralanan bu maddeler, kültürel kimliği temsil ederek, etnomüzikolojinin kültürel boyutunu anlamada, araştırmada, incelemede, yorumlamada ve sonuç çıkarmada önemli fenomenler olarak karşımıza çıkar. Bu çalışmada etnomüzikoloji disiplini içerisinde hangi konu üzerinde çalışılırsa çalışılsın, müzikal olarak kültürel kimliğin ortaya çıkmasını sağlayan bağlamlar açıklanmıştır. Kültürel olarak müzikal bakış açılarının bazı ilkelerinin, farklılıklarını analiz etmek ve ortak noktadaki yönelimleri ortaya çıkarmak amacıyla etnomüzikolojik araştırmalarda kullanılması önerilir.

Kaynakça

- Adorno, T. W., (2011), Kültür Endüstrisi, Kültür Yönetimi Çev. Nihat Ülner- Mustafa Tüzel- Elçin Gen, İletişim Yayınları, (6. Baskı), İstanbul.
- Bates, G. C., (2009), 21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji, İnsanın Doğadaki Yeri, Çev: Suavi Aydın, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, (1.Baskı), İstanbul.
- Bektaş, S. (2007) Türkiye’de Müzik Videosu Açısından Müzik Yapım Şirketleri ve Müzik Televizyonu İlişkisi Bir Örnek MMC TV, İstanbul Üniversitesi, SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Blacking, J., (1992), Folklore, Cultural Performances, and Popular Entertainments: A Communications centered Handbook Illustrated Edition, Oxford Universty Press 86-91, New York
- Bohman, P. V., (2015), Dünya Müziği, Çev: Hakan Gür, Kültür Kitaplığı 148, Dost Yayınları, Ankara.
- Bohman, P. V., Myers, H., Pegg, C., y Stokes, M. (2001), Ethnomusicology. III: Post-1945 developments III. Post-1945 developments, En The New Grove Dictionary of Music and Musicians, 2^a ed London: Macmillan Publishers
- Çağıl, N., (2013), Kutsal Metinler ve Müzik, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 39, Erzurum.
- Dağdeviren, M. (2021a). İnanç Müziği Etnolojisi Perspektifinde Arguvan Yöresi “İçeri Makamı” Üzerine Yapısal Ve Kültürel Analiz, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Malatya.
- Dağdeviren, M. (2021b), Müziğin Bir Boyutu Olan Doğaçlamaya Müzik Kültürünün Etkisi, Uluslararası Müzik Ve Güzel Sanatlar Eğitimi Sempozyumu (Umges) Bildiri, Online. Sivas.
- Doğuduyal, M., (2016), Müzikten Söze, Bağlam Yayınları, Müzik Bilimleri Dizisi 15, (Birinci Baskı), İstanbul.
- Erol, A. (2009), Müzik Üzerine Düşünmek, Bağlam Yayınları, Müzik Bilimleri Dizisi 10, (Birinci Baskı), İstanbul.
- Erol, A. (2018), İslam, Alevilik ve Müzik, Bağlam Yayınları, Birinci Basım, İstanbul.
- Ersoy Çak, Ş. (2019), Etnomüzikoloji disiplininin gelişim süreci ve Türkiye’de yapılan çalışmalar ışığında Martin Stokes’un popüler müzik araştırmalarının incelenmesi, Rast Müzikoloji Dergisi, 7(2), s.2193-2208. Doi: <https://doi.org/10.12975/pp2193-2208>
- Finkelstein, S., (2000), Müzik Neyi Anlatır, Çev: Halim Spatar, Kaynak yayınları, (Üçüncü Baskı), İstanbul.
- Foreman I. (2005). The Culture And Poetics Of Jazz Improvisation, School Of Oriental And African Studies, University of London,
- Göksoy, A. E. (1984), Eleştirel Caz Tarihi, İmge Yayıncılık, İstanbul.

- Hall, E. T. (1992), *Improvisation as an Acquired, Multilevel Process*, *Ethnomusicology*, Vol. 36, No. 2 (Spring – Summer) pp. 223-235
- Işık, S. T. (2016), *Çalgılarda Kültürel Temsil, Rast Müzikoloji Dergisi, Uluslararası Müzikoloji Dergisi*
Doi:10.12975/rastmd.2016.04.03.00089
- Kaemmer, J. E. (1993), *Music in Human Life: Anthropological Perspectives on Music, İnsan Yaşamında Müzik çev: Yetkin Özer (Yayınlanmamış Ders Notları)*, University of Texas Press. Texas,
- Kaplan, A., (2013), *Kültürel Müzikoloji, Müzik Bilimleri Dizisi 6, Bağlam Yayıncılık, (3. Baskı), İstanbul.*
- Kimberlin ve Euba, (1995), "Introduction" to *Intercultural Music Volume 1* ed. by Cynthia Tse Kimberlin and Akin Euba. 1995:2-5 https://www.music-research-inst.org/html/main/im_definition.htm
- Libin, L. 'Organology' in *Grove Music Online*. Oxford Music Online. <http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/20441> (Erişim Tarihi 10.10.20).
- McClain, G. E., (2014), *Değişmezlik Miti, Rigveda'dan Platona Tanrıların, Matematiğin ve Müziğin Kökeni, Çev: Damla Saydam Çizme, CBN Kitap Cafe Yayıncılık, İstanbul.*
- Merriam, A. P. (1964), *The Anthropology Of Music*, Northwestern University Press.
- Mezmur, <https://wol.jw.org/tr/wol/b/r22/lp-tk/bi12/19/150#study=discover&v=19:150:3-19:150:5>, Erişim Tarihi 07.06.2021
- Mustan Dönmez, B., (2009), "Anadolu Tasavvufunda Ritüel Müziğinin (Cem) Kültüre Gömülü Olma (Embeddedness) Ve Anırtırılma (Adumbration) durumları", *Folklor/Edebiyat Dergisi*, Vol. 58, S.107–115.
- Mustan Dönmez, B., (2015), *Müziğin Kökeni Üzerine, Müziğin Etimolojisi, Ontolojisi, Tanımı, Oluşumu, Bağlıları Ve İşlevleri Üzerine Bir Değerlendirme*, Gece Kitaplığı, Ankara.
- Mustan, Dönmez, B., Şen, M. E. (2015) "Küreselleşme (Globalization) Olgusu Çerçevesinde Dünya Müziği (World Music) Kavramı", *Uluslararası Hakemli Müzik Araştırmaları Dergisi, Uluslararası Hakemli Müzik Araştırmaları Dergisi, Kış Sayısı, No. 5, S. 1-18.*
- Mustan Dönmez, B., (2019), *Etnomüzikolojinin Temel Kavramları, Kavramlar Terimler İsimler, Müzik Bilimleri Dizisi 18, Bağlam Yayınları (1. Baskı), İstanbul.*
- Myers, H. (1992), "Ethnomusicology", "Ethnomusicology": an Introduction. (ed) Helen Myers. New York: W.W. Norton and Company.
- Nettl, Bruno (2005), *The Study of Ethnomusicology: Thirty-one Issues and Concept*, University of Illinois Press: USA.
- Örnek, S. V. (1967), *Etnolojinin Tarihçesi, Başlıca Ekolleri, Görevleri*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi Sayı:04.
- Özdemir, E. (2016). *Performans Teori, Âşık Fasılları Ve Doğaçlama*, *Rast Müzikoloji Dergisi Uluslararası Müzikoloji Dergisi*, Doi:10.12975/rastmd.2016.04.03.00093
- Özgün Tanır, E. Ş. , (2013). *Etnomüzikolojinin Dönüşümü: Kuramlar ve Konular. Müzik, Dans, Gösterim (pp.33-60)*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Özgür, Ü ve Aydoğan, S., (1999), *Müziksel İhtim Okuma, Sözkese Matbaası, (Birinci Baskı) Ankara.*
- Platon, (2017), *Devlet, İş Bankası Yayınları, İstanbul.*
- Porter, J. (1993), *Convergence, Divergence, and dialectic in Folksong Paradigms: Critical Directions for Transatlantic Scholarship*, *Journal of American Folklore* 106, pp. 61-98.
- Seeger, A. (1987). *Why Suya Sing: A Musical Anthropology of an Amazonian People*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stone, R. M. (2016) *Theory for Ethnomusicology*, Published by Routledge, USA.
- Strazzullo, G. (2003), *An Intercultural Approach to Composition and Improvisation*, School of Contemporary Arts College of Arts, Education and Social Sciences, The University of Western Sydney, Sydney, Australia
- TDK, (2011), *Türkçe Sözlük, Atatürk Türk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, (11. Baskı), Ankara.*

Wells, C., (1972), İnsan Dünyası (Man In His World) Çev: Erzen Onur, Remzi Kitabevi, (Birinci Baskı), İstanbul.

Verhulst, A., (2014), The Violin in South India: Rethinking the Relationship between Organology and Ethnomusicology, postgraduate colloquium of the UCD School of Music in University College Dublin.

Yener, F., (1983), Müzik, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Beyaz Köşk (Müzik Sarayı) Yayınlan No. 1, İstanbul.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).

2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).

3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).